

Institut za pedagoška istraživanja
Beograd

Institut za psihologiju
Filozofskog fakulteta u Beogradu

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNİK RADOVA

Urednici

Vladimir DŽINOVIĆ
Tijana NIKITOVIĆ

12. i 13. mart 2021. godine
Online konferencija

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNIK SAOPŠTENJA

Urednici
Vladimir Džinović
Tijana Nikitović

12. i 13. mart 2021.
Online konferencija

PROGRAMSKI ODBOR

Predsednik

dr Vladimir Džinović, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Članovi

Dr Dušan Stojnov, redovni profesor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Zora Krnjaić, viši naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Slavica Ševkušić, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Nikoleta Gutvajn, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Ivana Stepanović Ilić, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Biljana Stanković, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Nataša Simić, viši naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Marina Videnović, naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

msr Sanja Grbić, istraživač saradnik, asistent
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

ORGANIZACIONI ODBOR

Predsednik

msr Tijana Nikitović, istraživač pripravnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

ORGANIZATORI SKUPA

INSTITUT ZA PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA
Dobrinjska 11/3 • 11 000 Beograd • Srbija
www.ipi.ac.rs

INSTITUT ZA PSIHOLOGIJU, FILOZOFSKI FAKULTET U BEOGRADU
Čika Ljubina 18-20 • 11 000 Beograd • Srbija
www.f.bg.ac.rs/instituti/IPS/o_institutu

Napomena. Realizaciju ovog istraživanja finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. Ugovora 451-03-9/2021-14/200018).

PODRŠKA PUTEM DRUŠTVENIH MREŽA IZ PERSPEKTIVE OSOBA OŠTEĆENOG SLUHA

Aleksandra Marković*

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Teorijski uvod. Prema podacima Saveza gluvih i nagluvih Srbije, 1% stanovništva naše zemlje čine osobe koje su u potpunosti ili delimično bez sluha (Žižić i Jaslar, 2014). Reč je o heterogenoj populaciji, kako se i sam nedostatak sluha može sagledati u svetlu dva različita modela. Prvi model, model medicinski određene onesposobljenosti, gluvoću određuje kao patološko stanje sa naglaskom na nedostatak slušnog mehanizma (Žižić i Jaslar, 2014). Drugi model, društveno-kulturni, dovodi u pitanje shvatanje gluvoće kao invaliditeta, te se ističe mogućnost da je reč o socijalnom konstrukt (Groce, 1985), kako većina gluvih živi u svetu kreiranom od strane onih koji čuju. Prema ovom modelu, gluvoća se određuje kao kulturološki a ne audiološki termin (Žižić i Jaslar, 2014), te se govori o lingvističkom i kulturnom identitetu (Young & Temple, 2014). Iako je u populaciji moguće uočiti razlike u pogledu načina komunikacije, (Napier et al., 2013), ipak je dominantan modalitet znakovni jezik, čija je upotreba najčešće ograničena na zajednice gluvih. Iz tog razloga, gluva lica se suočavaju sa komunikacionim barijerama, te posledično i nedostatkom socijalne podrške u čujućem okruženju, pa čak i u okviru svojih čujućih porodica (Bone, 2018). Pored toga, manjak potrebne podrške se može javiti i u okviru zajednica gluvih, kako je gluvima teško da govore o psihološkim problemima sa drugim gluvim licima zbog straha od moguće kritike i potencijalnog isključenja iz grupe (Žižić i Jaslar, 2014). Socijalna podrška, koja uključuje kako emocionalne forme podrške koje proizilaze iz bliskih odnosa, tako i instrumentalne forme koje se odnose na praktičnu pomoć (Werner-Seidler et al., 2017), smatra se značajnom za mentalno zdravlje pojedinca (Jung et al., 2017), dok se socijalna izopštenost povezuje sa povećanjem rizika od razvijanja mentalnog poremećaja (Huxley & Thornicroft, 2003, prema Du Feu & Chovaz, 2014). Na kraju, društvene mreže kao interaktivni društveni mediji (Vasić, 2010), imaju potencijale u oblasti mentalnog zdravlja kako mogu obezbediti vrednu podršku za one koji se nalaze pod distresom (Shepherd et al., 2015). Povrh toga, društvene mreže imaju i komunikacione pogodnosti za gluva lica, one koje im ranije tehnologije nisu dopuštale, poput video poziva, što odgovara vizuelnosti znakovnog jezika (Valentine & Skelton, 2008).

Metod. Sprovedeno istraživanje je eksplorativnog tipa, bez unapred definisanih hipoteza, nastalo u pokušaju spajanja dveju nedovoljno istraženih oblasti, nedostatka socijalne podrške sa kojim se gluvi mogu suočavati i potencijala društvenih mreža u oblasti mentalnog zdravlja. Kada je reč o epistemološkoj poziciji, sam odabir može zavisi od opredeljenja za jedan od dva modela posmatranja nedostatka sluha, kako medicinski model uglavnom implicira

* Email: aleksandramarkpsih@gmail.com

zauzimanje pozitivističke pozicije, a društveno-kulturni poziciju socijalnog konstrukcionizma (Young & Temple, 2014). Iako je doneta odluka da se pitanje modela ostavi po strani, zbog novine kulturološkog modela za naše podneblje te nepostojanja jasnih razlika između njih, u fokusu se nalaze gluva lica čija je zajednica utemeljena na komunikaciji, odnosno, upotrebi znakovnog jezika čija su gramatička pravila drugačija od govornog, te je zauzeta pozicija socijalnog konstrukcionizma. Cilj ovog istraživanja je bolje razumevanje načina na koji osobe bez sluha konstruišu društvene mreže, odnosno, da li ih konstruišu kao način dolaženja do socijalne podrške od strane onih koji čuju, ali i drugih gluvih lica, kako bi se, u slučaju otkrivanja njihovih potencijala, mogle iskoristiti u svrhu poboljšanja njihovog mentalnog zdravlja. Uzorak je činilo ukupno sedam ispitanika, uzrasta između 40 i 66 godina, pripadnika nekliničke populacije. Svi učesnici studije su gluvi od rođenja i koriste kao maternji jezik srpski znakovni jezik. Kao osnovni vid prikupljanja podataka upotrebljen je polustrukturisani intervju, pri čemu su svi ispitanici intervjuisani na srpskom znakovnom jeziku u prisustvu tumača. Uzet je u obzir potencijalni uticaj socijalnog identiteta istraživača na ispitanike (Villeg, 2016), čujuće osobe koja predstavlja autsajdera u odnosu na kulturu (Higgins, 1979), odnosno, zajednicu gluvih, te je nepoverenje umanjeno samostalnim predstavljanjem istraživača koji je prethodno izučavao jezik geste i davanjem potrebnih informacija na znakovnom jeziku, uz kontrolu tumača. Kao metoda analize korišćena je tematska analiza.

Rezultati. Analizom dobijenog materijala izdvojeno je ukupno 5 tema koje su se ticale nedostatka socijalne podrške sa kojim se gluve osobe susreću, važnosti bilingvalnosti za dolaženje do iste, kao i značaja jedne od društvenih mreža, Facebook-a.

Prva izdvojena tema, „Glui su jednostavno takvi“, daje slikovit prikaz toga kako su pripadnici zajednice gluvih viđeni u ulozi resursa upravo iz pozicije članova iste. Iako se ne može govoriti o postojanju komunikacionih barijera, ispitanici navode da nisu skloni da dele probleme psihološke prirode sa drugim gluvima, kako ih vide kao nepodesne u toj ulozi, te ih opisuju kao preterano osetljive, nervozne i prosto “takve” da ne mogu da ih razumeju, pri čemu se stiče utisak da su prilično ubeđeni i u nepromenljivost toga.

Druga tema, „Svet zvuka i nerazumevanja“, ukazuje na nedostatak podrške u čujućem okruženju i to u različitim kontekstima – porodici u kojoj većina članova ne koristi gestove, na poslu gde najbliži saradnici čuju, u toku posete lekaru kome treba opisati simptome ili prilikom pokušaja da se objasne psihološki problemi. Čini se da nije reč samo o komunikacionoj barijeri, već i o nedostatku razumevanja gluvih, praćeno neutemeljenim uverenjima, poput toga da gluvi mogu i treba da kontrolišu jačinu svog glasa.

Treća tema, „Glui stoicizam - mi smo se navikli“ se odnosi na pitanje kako se gluvi nose sa nedostatkom podrške, te se čini da je osnovna strategija „pomirenje“ sa datom situacijom što proizilazi iz viđenja iste kao nepromenljive. Kako je navedeno od strane jedne ispitanice, ono što preostaje je navikavanje na to da se osećaš tužno i boriš se sam jer ne postoji niko na koga je moguće osloniti se.

Tema „Važnost bilingvalnosti - put do podrške“ (sa podtemama: „Gluvi u preseku dva sveta“ i „Sa licencom ili bez, bilingvalnost je dar!“), se čini ključnom kada je reč o podršci, kako predstavlja svojevrsan most između dva sveta. Iako ovladavanje govornim jezikom gluvima može olakšati svakodnevno funkcionisanje, ipak nije dovoljno da ih ohrabri da sami traže pomoć, te treba obratiti posebnu pažnju na drugu mogućnost, odnosno, čujuće koji se opredele da ovladaju jezikom geste. Ispitanici su saglasni u pogledu njihove važnosti, te ih ističu kao glavne resurse koji mogu da ih razumeju i na neki način pomognu da ih i drugi čuju.

Kada je reč o društvenim mrežama, prva podtema, „Svi koristimo Facebook, ali...“, u okviru poslednje teme, „Uloga Facebook-a: loading“, govori o preferiranoj mreži, kako ispitanici nisu imali nedoumica koja im najviše odgovara. Kako su navodili, Facebook i Messenger, odgovaraju na zahteve vizuelne komunikacije gestovnog jezika. Druga podtema, „Mogućnosti koje Facebook pruža“, pak osvetljava važnost uloge koju ova mreža ima, sa akcentom na dva aspekta - komunikacije sa onim gluvima koji su prostorno udaljeni, što je važno zbog održavanja socijalne mreže, kao i informisanja pripadnika zajednice, kako se gluvi u potrazi za odgovorima na pitanja koja ih muče učlanjuju u grupe određene tematike.

Diskusija. Iako sve teme doprinose boljem razumevanju položaja gluvih, kao najvažnije su izdvojene „Važnost bilingvalnosti - put do podrške“ kao i poslednja, „Uloga Facebook-a: loading“, zbog obimnosti materijala, ali i relevantnosti za samo istraživačko pitanje, pri čemu obe imaju jasne praktične implikacije za dalji rad stručnog kadra sa gluvim licima. Pre svega, čini se da je uloga čujućih koji raspolažu znanjem znakovnog jezika izuzetno važna za gluva lica, ali ih nema u dovoljnom broju. Navedeni rezultat je posebno važan za psihološku praksu, kako većina stručnih lica ne raspolaže adekvatnim znanjem znakovnog jezika, te bi preporuka išla u pravcu uvođenja obuka srpskog znakovnog jezika za psihologe, kako bi lica bez sluha mogla da potraže stručnu pomoć. Kada je reč o društvenim mrežama, dobijeni nalazi govore o tome da gluva lica ne koriste navedene mreže za dobijanje podrške, odnosno, deljenje problema očekujući neku vrstu pomoći, kako su drugi gluvi okarakterisani kao neadekvatni u ulozi resursa u onlajn, ali i oflajn svetu, pri čemu se komunikacione barijere sa čujućima ne mogu otkloniti na ovaj način. Ipak, društvene mreže nisu lišene uloge, kako gluvi putem njih, odnosno, učlanjenjem u onlajn grupe koje se tiču određenih tema, dolaze do odgovora na pitanja koja ih interesuju, te tu pronalaze ono što im je potrebno. Ovaj potencijal društvenih mreža nije zanemarljiv, te bi se mogao iskoristiti u oblasti mentalnog zdravlja pravljenjem grupa posvećenih tematici mentalnog zdravlja, psihološkim problemima, načinima traženja pomoći i stručnim licima, što bi pomoglo u prevazilaženju postojećih barijera u pružanju podrške.

Ključne reči: *populacija gluvih, društvene mreže, nedostatak socijalne podrške, mentalno zdravlje, tematska analiza*

Literatura

- Bone, T. A. (2018). No one is listening: members of the Deaf community share their depression narratives. *Social work in Mental Health, 17*(1), 1-22. <https://doi.org/10.1080/15332985.2018.1498045>
- Du Feu, M., & Chovaz, C. (2014). *Mental Health and deafness*. Oxford: Oxford University Press.
- Groce, N. E. (1985). *Everyone here spoke sign language*. Cambridge: Harvard University Press.
- Higgins, P. C. (1979). Outsider in a hearing world the deaf community. *Urban life, 8*(1), 3-22. <https://doi.org/10.1177/089124167900800101>
- Jung, H., von Sternberg, K., & Davis, K. (2017). The impact of mental health literacy, stigma, and social support on attitudes toward mental health help-seekin. *International Journal of Mental Health Promotion, 19*(5), 252-267. <https://doi.org/10.1080/14623730.2017.1345687>
- Napier, J., McKee, R., & Goswell, D. (2013). *Prevođenje sa znakovnog i na znakovni jezik*. Beograd: Asocijacija tumača kodeksa srpskog znakovnog jezika.
- Shepherd, A., Sanders, C., Doyle, M., & Shaw, J. (2015). Using social media for support and feedback by mental health service users: thematic analysis of a Twitter conversation. *MBC Psychiatry, 15*(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12888-015-0408-y>
- Valentine, G., & Skelton, T. (2008). Changing spaces: the role of Internet in shaping Deaf geographies. *Social & Cultural Geography, 9*(5), 469-485. <https://doi.org/10.1080/14649360802175691>
- Vasić, M. (2010). *Uticaj društvenih mreža Interneta na društvo*. (Master rad). Univerzitet u Beogradu: Filološki fakultet.
- Vilig, K. (2016). *Kvalitativna istraživanja u psihologiji*. Beograd: Clio.
- Werner-Seidler, A., Afzali, M. H., Chapman, C., Sunderland, M., & Slade, T. (2017) The relationship between social support networks and depression in the 2007 National Survey of Mental Health and Well-being. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 52*(12), 1463-1473. <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1440-7>
- Young, A., & Temple, B. (2014). *Approaches to social research: The case of Deaf studies*. New York: Oxford University Press.
- Žižić, D., i Jaslar, D. (2014). *Smernice za rad sa gluvim i nagluvim licima*. Beograd: Gradska organizacija gluvih Beograda.